

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

Գրեց՝ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

I

Անասելիօրէն բարդ ու խճճուած են այն բազմաթիւ ազդակները, որոնցմով պայմանաւորուած է Հայաստանի ապագան:

Բարդ է եւ հայ մտաւորականութեան, հայ առաջնորդող ոյժերու դերը, բարդ են անոնց ցանկութիւններն ու ձգտումները:

Մէկ բան պարզ է: Միմիայն խաղաղութեան մէջ, միմիայն կայուն ու անդորր վիճակում հայութիւնը կարող է շնչել եւ աճել:

Եւ հայ ժողովրդին առժամայէս պէտք է այդ խաղաղութիւնը, աւելի քան երկրագնդի ունէ՛լ այլ ժողովրդի: Հայ գիտակից մարդը բնազդական դող կը գոչայ ամէն անգամ միջազգային ամէն մի բարդութեան, արհաւիրքի, նոյնիսկ պարզ միջադէպի առջեւ, որոնք կարող են միանգամ եւս նետել հայութիւնը — արդէն չափազանց տկարացած, աւա՛ղ — դէպքերու կորստաբեր զահալէժք...

Դող կը գոչանք, վասնզի դեռ կորցնելու շատ բան ունինք, վասնզի երէկուան աղէտները, որքան ալ սասանեցուցիչ, չեն խորտակել, այնուամենայնիւ, ձեր յոյսերու յաւատուանդանը... Հայ ժողովուրդը դեռ ապրում է — եւ ապրում է հայրենիքում:

Եւ այդ ժողովուրդը իր կիսամեռ մի՛ճակէն կարող է միայն բարձրանալ խաղաղութեամբ ու աշխատանքով...

Տարբախտաբար, միջազգային բարդութիւններ ու բախումներ յարուցանող գլխաւոր ոյժը ներկայումս չէնց այն պետութիւնն է, որու սահմաններու մէջ կ'ապրի հայ ցեղի մայր-ղանդուածը: Բարդութիւններ եւ բախումներ ստեղծում է այդ պետութեան յօրինած երրորդ Միջազգայնականը:

Ինչ փոփոխութիւններ ալ առաջնան Մոսկուայի հրամանատար-կոմիտէներու մարդմինն ու մտածելակերպին մէջ, ով որ ալ ունենայ առաջնութիւնը — Ստալին կամ Տրոցկի, Չիւրովիեվ կամ Բուխարին — չին նշանախօսքը կը մնայ անխախտ — Ռուսաստանը պէ՛տք

է ձգտի քարուքանդ անել կապիտալիստական աշխարհը, անդուլ յեղաշրջումներ նիւթելով Արեւելքում եւ Արեւմուտքում:

Ունենա՛ն թէ՛ չունենան այդ յեղաշրջումները դրական արդիւնք աշխատաւոր ու տառապող ընդհանրութեան համար — այդ միեւնոյն է... միայն թէ՛ քանդուի եւ հրդեհուի: Վասնզի միայն համաշխարհային անկայուն, խռովեալ մթնոլորտում է, որ բոլշեւիկ պետութիւնը կարող է շնչել, քարշ տալ իր երբուն գոյութիւնը եւ քիչ թէ՛ շատ հմայք ունենալ:

Մինչ կայուն վիճակը հայութեան համար կեանքի ու աճման երաշխիք մըն է — բոլշեւիզմի ու սովէտներու համար՝ ան՝ մահ է... Մինչ բոլշեւիկ Մոսկուան ծափ կը զարկէ Արեւմուտքի եւ Արեւելքի, մահմետական եւ բուդդա-բրահմանական մարդկութեան յսլլըրտումներուն ու փոթորկումներուն, հայր անձկութեամբ ամէն օր պիտի պրպտէ քաղաքական հորիզոնը եւ սարսափով պիտի նշմարէ աստ ու անդ ծայր տուող չարագուշակ ամպերը: Նա գիտէ, որ Ռուսաստանի մասնակցութեամբ իւրաքանչիւր պատերազմ — անգամ յարթակն՝ Ռուսիոյ համար — անբաւ չարիքներ պիտի բերէ հայ ժողովրդին:

Արդէն իսկ այն խելագար ծախքերը, նիւթական այն հակայ զոհարերութիւնները, որ կ'ընէ համառուսական կենտրոնը՝ չին, հընդիկ, արաբ, ալդան եւ այլ ազգային ու սոցիալական շարժումները անուցելու համար՝ կ'ընկնին իրենց աւերիչ ծանրութեամբ Ռուսաստանի ժողովուրդներու վրայ:

Գանի՛ր քանի միլիոններ գաջին Մոսկուայէն՝ չզլթայադեծելու չինական քառսը կամ սատարելու անգլիական հանքագործներու դժբախտ գործադուլին, — գործադուլ մը՝ որ, Ռուսիոյ եւ Անգլիոյ բոլշեւիկներէն քաջաբերուած, չունէք բուն անգլիացի ընկերվարական պարագլուխներու համակրանքը, որոնք